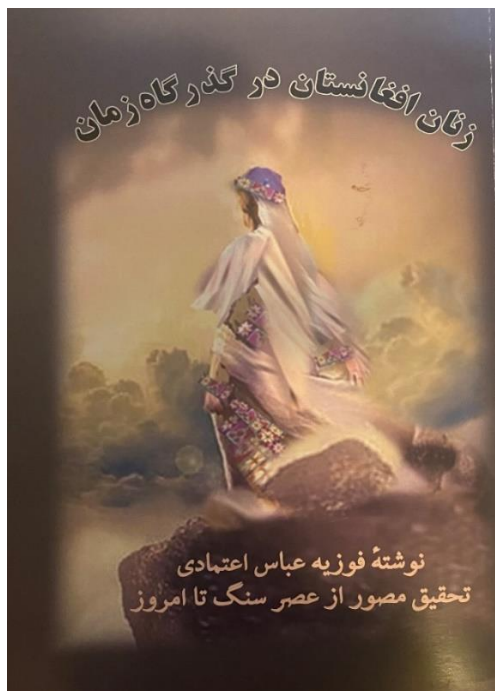

۲۹ اکتوبر، ۲۰۲۴

فوزیه عباس اعتمادی

زنان افغانستان در گذرگاه زمان تحقیق مصور از عصر سنگ تا امروز

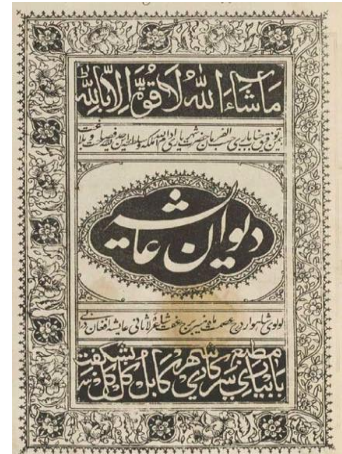
فصل سیزدهم - ۱

زنان افغانستان در دوره پادشاهی امیر عبدالرحمن و فرزندش امیر حبیب الله خان

در دوره پادشاهی امیر عبدالرحمن خان که صلح نسبی میان افغانها و انگلیس ها برقرار بود ، زمینه آن فراهم آمد تا عمرانات زیادی در افغانستان رویدست گرفته شود، و توجه بیشتری بر امور اداری و مسایل فقهی مربوط به حقوق زنان صورت گیرد. درین وقت ارزشهای زندگی مدرن غربی آهسته آهسته به شهرهای افغانستان راه میگشود. با آنکه امیر عبدالرحمن خان در تاریخ بنام پادشاه مستبدی یاد شده، اما در پهلوی مشغولیت های سیاسی و اداری اش به امور زنان نیز توجه داشت. او از علمای فقه و شریعت خواست تا به اساس قوانین اسلام، حقوق شرعی زنان تأمین گردد. یعنی مستحق گرفتن میراث شوند و مردان به اساس قوانین اسلامی مکلف به دادن نفقه برای زنان بگردند. گرچه در عهد سلطنت امیرعبدالرحمن هنوز زنان به آزادی های کامل نرسیده بودند، ولی عبدالرحمن خان میکوشید موقف زنان را اعتبار بیشتر ببخشد.

چنانچه قبلاً گفتیم دریندوره ذهنیت عامه هنوز برای پیشرفت زنان مساعد نبود ؛ ولی با آنهم نظر به هدایت شاه دیوان اشعار عایشه درانی در مطبعه کابل با صحافت زیبایی به چاپ رسید.

دیوان عایشه درانی اولین کتابی بود که بطور مستقل به نام یک زن جایگاه پیدا کرد. هر چند عده ای از عناصر متعصب مخفیانه مخالفت های کردند. اما از هراس قهر امیر عبدالرحمن خان کسی جرأت نکرد تا مخالفت خود را بشکل علنی ابراز نماید.

بی بی حلیمه کابلی ملقب به (ببو جان جغه دار)

بی بی حلیمه ملقب به ببو جان جغه دار همسر صاحب اقتدار، مدبر و دلیر امیر عبدالرحمن خان بود که در اکثر کارهای دولتی به شوهرش مشورت میداد. وقتی امیر عبدالرحمن خان به سفری میرفت با اطمینان که به هوش و ذکاوت همسرش داشت، مدیریت بسی امور مملکت را به او محول میکرد و ملکه حلیمه موفقانه از عهده وظایف محوله می برآمد. بی بی حلیمه دختر میرعتیق از اولاده میرواعظ کابلی بود که از طرف مادر نسبش به امیر دوست محمد خان میرسید. او در حسن و زیبایی و ذکاوت زیانزد خاص و عام و بخصوص خانواده های سرشناس آنوقت کابل بود. حلیمه در گذر بارانه کابل در سال ۱۲۸۲ چسم به دنیا کشود و در ۱۷ سالگی با امیر عبدالرحمن که از بخارا به کابل برگشته بود ازدواج کرد. نظر به تحقیق پوهاند کاندید اکادمسین سیستانی این ازدواج به معرفی سردار محمد یوسف خان پسر امیر دوست خان صورت گرفت که توصیف او را به آن شاه مقتدر نمود. چنانچه در مورد این دوشیزه جوان و روشنفکر نگاشته اند ، بی بی حلیمه حق مهر خود را به شاه جوان دوباره بخشید و این عدم توجه به مادیات قدر او را در نزد امیر دوچندان ساخت. پس یک دسته گل نرگس به او تقدیم نمود و حلیمه در جواب سلطان این بیت را نوشت:

نرگس صد برگ از دست شهنشاهم رسید
بر سر خود ماندم و در چشم تر مالیدمش

در وصف او گفته اند که ازچنان صولت و متانگی برخوردار بود که کسی جرأت نداشت بسویش بنگرد. از آنجای که برای انجام کارهای محوله تاج سلطنتی به سر مینمود و در پیشاپیش قطعات عسکری از ارگ برون میرفت، مردم عام او را ببو جان جغه دار میخواندند. ببو جان لقبی بود که در آنوقت به مادر ملت اطلاق می یافت. درینوقت با آنکه یکسلسله توافقاتی با انگلیس ها صورت گرفته بود، اما هنوز احساسات ضد استعمار برتانیه در جامعه آنوقت افغانستان وجود داشت. درین ارتباط بی بی حلیمه اشعار آزادیخواهانه ای سروده که افکار و طندوستان

اش را تمثیل میدارد. درینجا چند بیتي از اشعار او را از کتاب «پرده نشینان سخنگوی» اثر ارزشمند خانم ماگه رحمانی پیشکش مینماییم:^۱

گوشه ای از قصر بوستان سرای

استقلال

از برای خدا بلند کنید
بر سر خود لوای استقلال
باد شیرین دهان ملت ما
یارب از میوه های استقلال
میکشم بعد ازین به دیدۀ خود
سرمه از خاک پای استقلال

هرچند اشعار ملکه حلیمه ازنگاه ادبی به پختگی اشعارعایشۀ درانی نمیرسد، اما سروده هایش مملو از احساسات استقلال طلبی و عواطف ضد استعمار برتانیه میباشد.

ملکه حلیمه زن سخاوتمند و مهمان نوازی بود و در دستگیری از مردم بی بزاعت و محتاج شهرت فراوان داشت. در بسی مواقع به وساطت او زندانی ها از بند رها گشته و یا محکومیت آنها تخفیف میافت. مردم عام او را منحیث مادر معنوی خود **بوبو جان** خطاب میکردند.

بی بی حلیمه به عمرانان و ساختن باغها علاقه مفرط داشت و چون درنزد امیرعبد الرحمن بسیار عزیز بود به خواهش او قصر بوستان سرای و باغ آن در مقابل ارگ شاهی ساخته شد که فعلاً بنام **پارک زرنگار کابل** یاد میشود. مقبره امیر عبدالرحمن خان نیز دران موقیعت دارد.

بگفته تاریخنگاران ، امیرعبدالرحمن خان اکثراً در باغ بالا میبود و ملکه حلیمه در بوستانسرای زندگی میکرد. در سمت غربی باغ ساختمان زیبایی بچشم میخورد که تفریحگاه ملکه و ندیمه هایش بود. ملکه حلیمه تا زمان پادشاهی شاه امان الله حیات داشت و به استقبال از افتتاح مکتب مستورات قصرش را برای شاگردان معارف اهدا نمود که بخشی از صنف های درسی مکتب مستورات در آنجا قرار داشت. امیر عبدالرحمن خان نظر به خواهش بی بی حلیمه درباغ بابر نیز به اعماریک قصرشکومند پرداخت که تا هنوز بنام **قصر ملکه** یاد میشود. این عمارت مستقل ازساختمان قدیمی ای میباشد که درزمان بابر به امر **ملکه بی بی مبارکه** همسر ظهیرالدین بابر اعمار گردیده است.

^۱ پرده نشینان سخنگوی نوشته ماگه رحمانی، ناشر: نگاه معاصر، سال ۱۳۹۴

ماگه رحمانی دختر غلام احمد رحمانی متولد پانزدهم جنوری ۱۸۹۶ در کراچی از زمرۀ زنان پیشتاز معاصر افغانستان است که پدرش از زمرۀ مشروطه خواهان بود و بخاطر افکار آزادیخواهانه اش به زندان رفت. او فارغ التحصیل ملکتب دارالمعلمین و یکی از زنان پیشگامی میباشد که منحیث یک معلم و نویسنده رسالتمند خدمات ارزنده را برای بیداری زنان هموطنش ایفا نموده است.

قصر ملکه در باغ بابر

درینمورد چنین میتوان گفت ، که این باغ گواه محبت دو شاه مقتدر به همسران شان میباشد. یعنی ظهیرالدین بابر و امیرعبدالرحمن خان که صدها نفر از هیبت شان به خود میلرزید ، اما آنقدر به ملکه های شان حرمت و محبت داشتند که هردو برای خوشنودی همسران خود بر زیبایی و شکوهمندی این باغ تاریخی افزوده اند.

درحقیقت اکثریاباغهای کابل مانند باغ بابر، باغ شهرار، مهتاب باغ ، باغ جهان نما همه به همت بانوان این سرزمین اعمار گردیده واقتدار زنان افغانستان را دردوره های مختلف تاریخ به نمایش می گذارند. همچنین در ولایات افغانستان بیشتر باغهای زیبا و پر ثمر چون بلخ، هرات، کندهار و جلال آباد به توجه زنان صاحب اقتدار ایجاد گردیده اند. زیرا زنان طبیعتاً زیبایی را می پسندند و به ایجاد وخلق کردن علاقه مندی فراوان دارند. یعنی دارای فطرت سازنده و پویا هستند و با ویرانگری و تخریب سروکار کمتری دارند. ملکه حلیمه درسر راه کابل و پغمان پلی اعمار کرد که تا امروز بنام «پل حلیمه» یاد میشود. او برعلاوه توجه به کاخ ها وباغهای کابل به ولایات کشور نیز توجه داشت و برای روضه حضرت علی (کرم الله وجهه) تحایف گران بهایی اهدا کرد که تا کنون در موزیم آرمگاه شاه ولایت معاب در مزار شریف وجود دارد.

روضه حضرت شاه ولایتآب در مزارشریف

ملکه حلیمه به شعر و موسیقی علاقه مندی زیادی داشت و در مواقع خاص هنرمندان گذر خرابات را به حضور میطلبید و از شنیدن نغمات دلپذیر آنان لذت میبرد. میرمن پروین یکی از نخستین زنان آوازخوانان پراوازه افغانستان دختر سردار عبدالرحیم ملقب به « شیون کابلی » شاعر معروف و شیوا بیان کشور ازبازمندگان اوست که نمایانگرعلاقه مندی به شعر و موسیقی در خانواده با فرهنگ او میباشد.

«شاه بوبو جان»

به اساس معلوماتی که در موزیم اتنوگرافی افغانستان نوشته شده شاه بوبو جان، خواهر امیر عبدالرحمن خان بود. شاه بوبو جان نیز مانند ملکه حلیمه به عمارانات علاقه مفراطی داشت و به خواهش او، قصرشکوهمند و زیبایی در شهر نوکابل اعمار یافت که تا هنوز بنام **قصرشاه بوبو جان** یاد میشود .

قصر شاه بوبو جان، در شهر نوکابل

اکنون درین عمارت زیبا **موزیم اتنوگرافی افغانستان** جا دارد. این کاخ شکوهمند که دارای ۴۰ تالار نهایت زیبا و نفیس است به ذوق خواهر شاه توسط مهندسین اتریشی به سبک **کلاسیک نوین** بنا یافته است.

در زمان سلطنت امیر عبدالرحمن خان تعدادی از مهندسین آلمانی و اتریشی در کابل حضور داشتند که کار ساخت و ساز کاخ شاه بوبو جان به عهده مهندسین اتریشی بود. حین اعمار این قصر، مهندسین و طراحان اتریشی از شاه بوبو جان مشورت میگرفتند و طرح هایی تزئینی را از نظر او می گذراندند. تزئینات داخلی این قصر با عظمت به سبک ظریف غربی (اروپای قرن نهم) و با نفاست رنگهای نهایت زیبا ایجاد شده که نمایانگر سلیقه و دید هنری یک زن خوش ذوق است. درجوار قصرشاه بوبو جان مسجدی نیز به امر او بنا یافته که تا هنوز در شهرنو کابل پابرجاست و بنام **مسجد شاه بوبو جان** یاد میگردد.